

Araştırma Makalesi/ Research Article**Mali Başarısızlıkta Maliyet Körlüğü Etkisinin İşlem Maliyeti Yaklaşımı İle Değerlendirilmesi****Mustafa SAVCI¹**

Öz: Küresel rekabet ortamında işletmelerin sürdürülebilir kâr amacına ulaşmaları ve mali yönden başarılı olmalarında maliyet-fiyat-tüketici tercihleri ve değer yaratma ilişkisini göz önünde bulundurmaları önemli bir etkidir. Maliyet körlüğü, bir işletmede maliyetlere gereken önemi vermemek, maliyet davranışlarını anlayamamak ve maliyetlerle ilgili gerçeği görmeme durumu olarak ifade edilebilir. İşletmelerde maliyetlerden kaynaklanan mali başarısızlıkta maliyet körlüğünün etkisi önemlidir. Kârlılığın düşmesine ve mali başarısızlığa neden olan bu durumdan işletmelerin yanında ülke ekonomisi de olumsuz etkilenir. İşletmelerin kaynaklarını etkin kullanmak ve faaliyetlerini kesintisiz sürdürmek için, işlem maliyeti yaklaşımını takip etmesi gerekir. İşletmeler, işlem maliyeti yaklaşımı gereğince, fırsatları akılcı bir şekilde değerlendirmeye, arzulanan kaliteden ödün vermeden ürün ve hizmetin maliyetlerini azaltmaya, kaynaklarını etkin kullanmaya odaklanmalıdır. Bu çalışmanın amacı, mali başarısızlığa yol açan maliyet körlüğünün ortadan kaldırılarak sürdürülebilir kâr elde etmek için işlem maliyeti yaklaşımının başarı üzerindeki muhtemel etkilerini ele alıp incelemektir. Maliyet körlüğü işlem maliyeti yaklaşımı ile değerlendirilmiş, işletme yöneticileri ve akademik çevreler üzerindeki etkileri tartışılmıştır.

Anahtar sözcükler: Mali Başarısızlık, Maliyet Körlüğü, İşlem Maliyeti Yaklaşımı

Jel Kodu: M41, D23, G32

Evaluating the Influence of Cost-Blindness on the Financial Failures by Using Transaction Cost Approach

Abstract: Under global competition conditions, firms can have sustainable profits and financial achievements only if they are an important factor cost-price-consumer preferences together with value creation process. Cost-blindness of a firm can be defined in various ways, namely paying no attention to the costs, inability to understand the cost behavior and ignorance of the realities related to the costs. Cost-blindness has a great role in the firm failures stemming from the costs. This does not only cause a fall in profits, but also it produces adverse consequences for the economy of the country. It is better for the firms to apply transaction cost approach in order to use their sources effectively and continue to operate without any interruption. With the transaction cost approach, the firms focus on using the opportunities in a rational way, decreasing the costs of goods and services by protecting quality expected and using sources efficiently. Aim of this study, the potential influences of the transactions cost approach on the financial achievements are in the elimination of cost-blindness for getting sustainable profits are considered. Cost-blindness is handled with the transaction cost approach and its influences over the firm management and academics are also discussed.

Keywords: Financial Failure, Cost-blindness, Transaction Cost Approach

Jel Codes: M41, D23, G32

¹ Dr. Öğretim Üyesi., Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü, Rize, mustafa.savci@erdogan.edu.tr

Atf Künyesi: Savcı, M. (2018). Mali başarısızlıkta maliyet körlüğü etkisinin işlem maliyeti yaklaşımı ile değerlendirilmesi, *Kastamonu Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 20/4, 26-38.

Citation: Savcı, M. (2018). Evaluating the influence of cost-blindness on the financial failures by using transaction cost approach, *Journal of Kastamonu University Faculty of Economics and Administrative Sciences*, 20/4, 26-38

EXTENDED ABSTRACT

In an environment of global competition, it is an important factor for the enterprises to take into consideration the relationship between cost-price-consumer preferences and value creation in order to achieve sustainable profit objectives and to be successful in financial terms. The global competition environment is the realization of competition in international markets.

While explaining the theory of constraints, Goldratt states that most of the unrealistic behaviors in the global environment are caused by the costs. It can be claimed that ignorance of cost blindness and transaction cost approach has significant effects on unrealistic behaviors. Cost blindness can be expressed as not to give necessary importance to costs in an enterprise, not to understand cost behaviors and not to consider the realizations about costs. The transaction cost approach is the best case of improving local goals for global purposes, rationally evaluating opportunities, reducing the cost of products and services without sacrificing the desired quality and focusing on the effective use of resources.

The aim of this paper is to examine the possible effects of the transaction cost approach on sustainable profit by eliminating cost blindness, which may lead to financial failure.

Recently, the increasing costs above the estimates show how important it is to realize the cost-blindness in a global competitive environment to ensure sustainability. One can evaluate cost blindness from two different perspectives cost myopia; the fact that the decision situations occur in the distant period, which cannot be managed effectively and efficiently today, may increase the operating costs. Cost hypermetropic refers to long-term weaknesses that may arise in the short-term tactical cost decisions. The fact that the enterprise cannot realize the actual costs because of the blind spots, which are not taken into consideration. In this case, businesses are subject to miscalculation of costs, and, in turn, the manager will be misinformed in the decision-making process.

Cost blindness is responsible for the financial failure, which is a process from default to bankruptcy. This process negatively affects enterprises and national economies. When the related literature is examined, two kinds of financial failure is mentioned, i.e., technical insolvency and bankruptcy.

Cost blindness affects the financial failure in many ways. The effects of cost blindness on enterprises are as follows;

- ✓ Risk and opportunity costs are not taken into consideration,
- ✓ Success evaluation cannot be done correctly, failure costs cannot be calculated,
- ✓ As the importance of costs is not fully understood, being cost leader cannot be achieved and competition with competitors cannot be sustained.

In the business world, where global competition is very intensive, enterprises are cost-blind; it is unacceptable to ignore costs and to analyze cost behavior well. Because this situation is one of the biggest reasons of financial failure in a sustainable competition environment. Since everything that has economic value has a cost; the highest benefit at the lowest cost without sacrificing the desired quality and the idea of how the business can achieve profit should be the priority of the enterprise.

The academic community also has important responsibilities to protect against the negative effects of cost blindness. It should be more cost-oriented in cost accounting education and contribute to the formation and development of cost awareness. In addition, field surveys related to cost blindness should be done and the points causing cost blindness should be determined in detail.

Günümüzde işletmeler, belirlenen kâr hedefine ulaşmayı, büyümeyi ve sürekliliği sağlamayı amaçlar. Aynı zamanda da mali başarısızlığa düşmemek için maliyet körlüğünden kaçınarak arzulan kaliteden ödün vermeden maliyetleri optimal düzeye indirme gayreti içindedirler.

İşletmelerin mali başarısızlığa düşmemeleri için, belirlenen kâr hedefine ulaşmaları, faaliyet sonuçlarını devamlı olarak değerlendirmeleri ve düzeltici önlemler almaları gerekir. Bu önlemler, işletme genelinde tüm etkinlikleri içermesi gereken bir süreçtir.

İşletmelerin belirlenen kâr hedefine ulaşması, büyümesi ve sürekliliğini sağlaması sürdürülebilir bir rekabet avantajına bağlıdır. Uluslararası piyasada sürdürülebilir rekabet avantajını devam ettirebilmek için, müşteri memnuniyeti çok önemli bir paya sahiptir. Günümüzde müşteri bilincinin her geçen gün artması, tüketici tercihlerinin değişmesi, ürün yaşam sürelerinin kısalması, iletişim kanallarının artması, kârlılık oranlarının düşmesi vb. nedenlerle sürdürülebilir rekabet avantajını daha da önemli kılmaktadır (Savcı, 2012, s.1). Özellikle sosyal medya ve online sitelerde satın alımlardan sonra tüketiciler tarafından yapılan yorumlar, müşteri memnuniyetinin önemini de artırmıştır.

Sürdürülebilir rekabet avantajı elde etmenin en önemli yolu maliyet lideri olmaktan geçer (Porter, 1998, s.12). Maliyet liderliği, aynı nitelikteki mal ve hizmeti rakiplere göre daha düşük maliyetle üretip tüketiciye sunma ile elde edilir (Savcı, 2012:1). Günümüzde sürdürülebilir rekabet avantajı; maliyetlerin planlanması, kontrolü ve iyileştirilmesi ile mümkündür. Aslında işletmeler rekabetçi ortamda maliyetlerini düşürmede zorlanırlar. Bu nedenle işletmeler maliyetleri optimum düzeye çekebilmek için modern maliyet yönetim yaklaşımlarını kullanarak rekabet avantajı elde etmeye çalışırlar. Sürdürülebilir rekabet avantajı elde edebilmek için işletme içi ve işletme dışı tüm faaliyetlerin maliyetlerinin planlanması ve analizi edilmesi gerekir. Bu faaliyetler özellikle maliyet davranışlarının fark edilmesi için önemlidir. Gerek maliyet planlaması ve analizi gerek ise maliyet davranışlarını anlayabilmek için maliyet ile ilgili detaylı bir eğitim altyapısına sahip olunması gerekir.

Bu çalışmanın amacı; işlem maliyeti yaklaşımı gereğince, işletmelerin mali başarısızlığa düşmemesi için; işletme körlüğünün bir unsuru olan maliyet körlüğüne dikkat çekerek, optimal maliyetler için maliyet bilincine önem vermeleri gerektiğini vurgulamaktır. Bu çalışmada ilk olarak işlem maliyeti yaklaşımı tanımlanmış, maliyet körlüğü açıklanmaya çalışılmıştır. İkinci olarak maliyetlerden kaynaklanan mali başarısızlık türleri ve nedenleri belirtilmiştir. Son olarak da maliyetlerden kaynaklanan mali başarısızlık da maliyet körlüğünün etkisi açıklanıp sonuç ve öneriler ile tamamlanmıştır.

1.İŞLEM MALİYETİ YAKLAŞIMI

İşlem maliyeti yaklaşımının iktisat kökenli ve temel varsayımlarının fırsatçılık ve sınırlı akılcılık olduğu görülmektedir. Fırsatçılık, açıkgozlülük yaparak başkasının bilmediği bir bilgi veya konuyu kendi çıkarları için kullanmak olarak ifade edilebilir. Sınırlı akılcılık, problemleri formüle etme ve çözme yeteneği için gerekli bilgiyi elde etmek ve yönetmek konusunda sınırlı olduğunu ifade eder (Tan Şahin, 2007, s.13). İşlem maliyeti yaklaşımının temeli Ronald Coase'nin 1937 yılında yazdığı "The Nature of The Firm" İşletmelerin Doğası adlı makaleye dayanmaktadır. Coase bu makalede piyasa işletme ayrımını açıklamış ve işletmelerin organize olmasının ek maliyetlerinin, piyasada bireylerin bir birleriyle iş yapması sırasında oluşacak maliyetlerden daha düşük olacağını belirtmiştir. Ayrıca Coase piyasa ve işletmeyi aynı şeyi yapan birbirine alternatif yapılar olarak tanımlamıştır. İşletme yöneticileri maliyetleri kontrol etmek için, bir kısım girdileri kendi imkânlarıyla mı yoksa dış kaynak kullanımıyla mı tedarik edeceğine karar verirler. Coase, yöneticilerin bu kararı verirken en önemli karar değişkeni işlem maliyetleri arasındaki farka dikkat etmesi gerektiğini vurgulamıştır (Coase, 1937, s.386-405). Williamson 1975 yılında yazdığı "Market and Hierarchies" Piyasalar ve Hiyerarşiler adlı kitabında Coase'nin görüşlerine katkı sağlamış, işletme ve piyasa işlemlerini alternatif yapılar olarak görmüş ve işletmenin işlem maliyetlerini azaltmak amacıyla oluşturulmuş bir örgütlenme olduğunu savunmuş ve işlem maliyeti iktisadının oluşmasını sağlamıştır (Masten, 1999, s.37-51).

İşlem maliyeti; tedarik aşamasından, ürünün üretilmesi, pazarlama süreci ve satış sonrası ortaya çıkan değer yaratan maliyetlerdir. İşlem maliyeti yaklaşımı, işletmelerin kendilerini daha iyi tanıyıp rasyonel davranmaları bakımından önemlidir. Bu yaklaşımı rekabet ortamında faaliyet gösteren tüm işletmelerin göz önünde bulundurması yararlı olabilir. Çünkü rekabetçi piyasada faaliyet gösteren işletmelerin en etkin maliyet politikaları ile tüm maliyetlerini minimize etme çabası içinde olduğu söylenebilir (Karadal vd., 2014, s.26). Ayrıca işlem maliyeti yaklaşımı, işletmenin kendi uzmanlık alanına girmeyen faaliyetleri için dış kaynak kullanımının diğer işletmelere karşı rekabet avantajı sağlamada önemli olduğunu belirtmektedir (Karahana, 2009, s.186). Dış kaynak kullanımı, ürün ve hizmetlerin örgüt dışı kaynaklardan tedarik edilmesi olarak ifade edilir (Koçel, 2003, s.389). İşletmeler, dış kaynak kullanımı ile kendi uzmanlık alanı dışındaki faaliyetleri daha düşük maliyetle ve hızlı bir şekilde elde edebilir. Böylece, rekabet ortamında avantaj sağlar.

Öz bir ifadeyle işlem maliyeti yaklaşımı; örgütlerin piyasada var olmasını, üretilen mal ve hizmetlerin kârlı ve hızlı değişimini ve bu değişimin optimal maliyetle yönetilmesi gerektiğini

ifade eder. Bu yaklaşımda örgütler ürettikleri mal ve hizmetlerin değişim işlemlerini en az maliyet ve en çok fayda sağlayacak şekilde organize etmeye çalışır(Koçel, 2003, s.360). Karar verirken de sınırlı akılcı ve fırsatçı olmaları gerekir(Tan Şahin, 2007, s.13).

2.MALİYET KÖRLÜĞÜ

Türk Dil Kurumuna göre körlük; görme engellilik, dikkatsiz ve beceriksiz yapılan iş, gerçeği görmeme durumu olarak ifade edilmektedir (Türk Dil Kurumu, 2017).

İşletme körlüğü, bir işletmede kullanılan yöntem ve uygulamalardaki hataların, gelecekteki olası fırsatların ve risklerin çalışanlar tarafından algılanamaması sorunudur (Altınay vd., 2012, s.13). Bu sorun, belirli kişilerin uzun zaman aynı işi yapmalarından, rutinin dışına çıkamamalarından, fırsatları iyi değerlendirememelerinden kaynaklanır. İşletme körlüğü, işletme faaliyetlerinde uzun dönem plan ve stratejileri yerine kısa dönem plan ve stratejilerine yoğunlaşmasına ve bu bağlamda potansiyel fırsatların görülememesini ifade eden bir kavram olarak işletme literatüründe yer almaktadır. İşletme körlüğünün en önemli nedenlerinden birisi olarak maliyet körlüğü gösterilebilir.

Maliyet körlüğü, bir işletmede maliyetlere gereken önemi verememek, maliyet davranışlarını anlayamamak ve maliyetlerle ilgili gerçeği görememek durumu olarak tanımlanabilir. Özellikle son dönemlerde, tahminlerin üzerinde artan maliyetler, rekabet ortamında maliyet körlüğünün farkına varmanın, sürdürülebilirliği sağlamak için ne kadar önemli olduğunu göstermektedir. Maliyet körlüğü iki farklı bakış açısıyla değerlendirilebilir. İlk olarak maliyet miyopluğu denilebilecek uzak dönemde ortaya çıkabilecek karar durumlarının bugünden etkin ve verimli bir şekilde yönetilememesi işletme maliyetlerini artırabilecektir. İkinci olarak maliyet hipermetropisi sadece uzun vadeye bakıp kısa vadede taktiksel maliyet kararlarında ortaya çıkabilecek zafiyetleri ifade eder. Öz bir ifadeyle yukarıda belirtilen zafiyetleri azaltmak için maliyet ile ilgili kapsamlı bir eğitim alınması gerekmektedir.

Günümüzde yaşanan küresel rekabet ortamı işletmelerin başarısında gerek dar anlamda gerekse geniş anlamda maliyet kavramının önemini daha da artırmıştır. Maliyet kavramı dar anlamda, işletmenin faaliyetlerini sürdürebilmesi için belirli bir zaman diliminde kullanılan ve tüketilen mal ve hizmetlerin değer olarak tutarıdır (Haftacı, 2009, s.37). Geniş anlamda ise bir şeyi elde etmek için katlanılan özveri ve fedakârlığın toplamıdır. Tanımlardan da anlaşılacağı gibi maliyet bilinci ekonomik değeri olan her şeyde olmalıdır.

Bir işletmede maliyetlere gereken önemi vermemek o işletmede maliyet bilincinin yeterli oluşmamasından kaynaklanabilir. Maliyet bilinci; yapılan harcamaların, avantaj /dezavantajları ile katlanılan fedakârlığın değer katmasını amaçlayan farkındalık durumudur (Stammen and

Stalmeijer, 2015, s.2385-2399). Maliyet bilinci, belirlenen kar hedefine ulaşmak için, üretilen mal ve hizmetlerin gerçek maliyetini belirlemeyi ve aynı zamanda bu ürün ve hizmetleri üretirken nasıl daha az harcama yapılacağını konusunda işletmelere katkı sağlar. Böylece, işletmeler küresel çapta rekabet üstünlüğü sağlamış olur. Maliyet bilincinin artmasına maliyet ile ilgili verilen eğitimler katkı sağlayacaktır.

İşletmelerde maliyet farkındalığının olmaması veya işletmelerin maliyet davranışlarını anlayamaması olumsuz sonuçlar doğurabilir. Maliyet davranışı, faaliyet hacminin değiştiği durumlarda değer kullanımlarının gösterdiği tepkidir (Haftacı, 2010, s.26). Bu tepki özellikle yöneticilerin alacakları kararlar açısından önemlidir. Yönetici maliyet davranışlarını inceleyerek planlanan faaliyet hacminin toplam maliyetleri nasıl etkilediğini görür ve doğru karar verme fırsatı elde eder.

İşletmenin maliyetlerle ilgili gerçeği görememesi, işletmelerdeki kör noktaların dikkate alınmaması ile ortaya çıkar. Bu durumda işletme maliyetlerini sağlıklı hesaplayamaz ve karar alma sürecinde yöneticiye sağlıklı bilgiler sunulamaz. Rakiplerle karşılaştırması zorlaşır ve böylece rehavete kapılarak objektif davranışlar sergileyemez.

İşletmelerde kullanılan yöntem ve uygulamalardaki hataların ve gelecekte ortaya çıkacak risklerin algılanması için maliyet körlüğünden kaçınmak gerekir. Özetle maliyet körlüğü işletmelerin maliyet liderliği yolunda en büyük engeldir. Unutulmamalıdır ki en önemli rekabet stratejilerinden biri maliyet liderliğidir.

3.MALİ BAŞARISIZLIK VE TÜRLERİ

Mali başarısızlık borçları ödeyemeden iflasa kadar uzanan bir süreçtir. Bu süreç işletmeleri ve ülke ekonomilerini olumsuz etkiler. Bu olumsuzluk özellikle sosyal-ekonomik alanda kendini daha fazla hissettirir. İlgili yazın incelendiğinde iki türlü mali başarısızlıktan söz edilmektedir. Bunlar (Altman, 1971, s.3; Aktaş, 1993, s.7; Ceylan, 2001, s.320).

1-Teknik başarısızlık (Technical Insolvency)

2-İflas (Bankruptcy)

Teknik başarısızlık, işletmenin ödeme gücünü kaybetmesi ve vadesi gelen borçların ödenememe durumudur (Gönenli, 1998, s.600). Bir işletmenin varlıkları borçlarından fazla olsa bile kısa vadeli yükümlülüklerini yerine getiremiyorsa bu işletmenin teknik olarak başarısızlığa uğradığı kabul edilir (Dağlı, 1994, s.129). Teknik başarısızlık, kısa sürede çözümlenirse işletme faaliyetlerini sonlandırmaz. Teknik başarısızlığın devam etmesi durumunda, işletme faaliyetlerine devam edemez ve ikinci mali başarısızlık türü olan iflas kaçınılmaz olur.

İflas, İşletmenin net defter değerinin negatif olması ve borçlarını ödeyemez duruma düşmesi olarak tanımlanabilir. Diğer bir tanıma göre, işletmenin teknik likiditesini kaybetmesinden daha kötü duruma düşmesidir (Uzun, 2005, s.160). Türkiye’de iflas İcra İflas Kanunu’nda işletmenin borçlarını ödeyememe durumuna düşmesi (İİK, md.179) şeklinde tanımlanmıştır. Altman mali başarısızlığı iflas olarak belirtmiştir (Altman, 1971, s.3). Beaver ise mali başarısızlığı vadesi gelen borçların ödenememesi şeklinde belirtmiştir (Aktaş, 1993, s.7). İlgili yazın incelendiğinde iflasın en önemli nedenleri kârlılıkta düşme, mali yapının bozulması, yetersiz mali kontrol, işletme sermayesi yetersizliği ve aşırı borçlanma olarak sıralanabilir (Reen, 1990, s.393-394).

4.MALİ BAŞARISIZLIK NEDENLERİ

Mali başarısızlığın değişik nedenleri sıralanabilir. İlgili yazın incelendiğinde mali başarısızlığın işletme içinden ve dışından kaynaklandığı görülmektedir (Argenti, 1976, s.22; Akgüç, 1987, s.743-744).

4.1. İşletme İçinden Kaynaklanan Mali Başarısızlıklar

İşletme içinden kaynaklanan mali başarısızlıklar; yetersiz yönetim, aşırı borçlanma, yetersiz nakit akışı, yetersiz işletme sermayesi, bütçe kontrolünün olmayışı, maliyet sisteminin olmayışı olarak sıralanabilir (Mills and Robertson, 1991, s.136).

Yetersiz yönetim; işletmenin mali başarısızlığında en önemli pay yetersiz yönetimden kaynaklanmaktadır(Ceylan, 1993, s.240; Argenti, 1976, s.123). Eğer bir işletmenin yönetimi yetersiz ise; özellikle iki konunun ihmal edildiği düşünülmelidir. Bunlar muhasebe bilgi sistemi ve değişikliklere-yeniliklere uyum sağlayamamadır (Savcı, 1996, s.21) . Aynı zamanda, yönetsel kontrol ve denetimin olmaması durumu da işletmenin başarısızlığına neden olmaktadır.

Aşırı borçlanma; borç işletme dışından sağlanan fon kaynağıdır ve borcun vadesi ne kadar uzun olursa olsun vade sonunda faizi ile birlikte ödenmesi gerekir. Şayet alınan borç işletmenin değerini ve kârlılığını artırmada kullanılmaz ise, işletmede borçlanma ihtiyacı daha da artacak bu durumda işletmenin faiz yükünü artıracaktır. Sonuçta faiz ödemeleri işletmenin likiditesini azaltacak ve işletmeyi ödeme güçlüğü ile karşı karşıya bırakacaktır (Karacan ve Savcı, 2011, s.44).

Yetersiz nakit akışı; nakit akışı özellikle faaliyet finansmanında söz konusudur. İşletmeler nakit giriş ve çıkışlarını dengelediği sürece faaliyetlerini kesintisiz bir şekilde sürdürebilir. İşletmelerde nakit akışının iyi belirlenememesi işletmeleri olumsuz etkiler. Bu olumsuzluklar

özellikle kredi bulma olanaklarının zorlaşması, faiz oranlarının artması, işletmenin varlığının tehlikeye düşmesi biçiminde kendini gösterir (McLaney, 1994, s.329).

Yetersiz işletme sermayesi; işletmenin boş kapasite ile çalışmasına, üretimin aksamasına, maliyetlerin yükselmesine ve vadesi gelmiş yükümlülüklerin yerine getirmesine engel olacağı varsayılır. Yükümlülüklerin yerine getirilmemesi karşısında gerekli önlemler alınmaması durumunda işletmenin tasfiyesi söz konusu olur (Akgüç, 1989, s.99).

Bütçe kontrolünün olmaması; işletmelerde verimliliğin ve kârlılığın düşmesine neden olur. Ayrıca işletmelerde faaliyetlerin planlaması, kontrol edilmesi, bölümler arası eşgüdümün sağlanması ve başarı değerlemesinin yapılması zorlaşır (Koç Yalkın, 1985, s.27).

Maliyet sisteminin olmayışı; maliyet sistemi, üretilen mal ve hizmetlerin maliyetlerini hesaplamaya yarayan bir tekniktir (Akdoğan, 1995, s.38). Bu sistemin olmayışı, işletmede kaynakların etkin kullanılmasını, maliyetlerin doğru hesaplanması-kontrol edilmesi-yönetilmesini, başarı değerlemesi yapılmasını, doğru karar verilmesini ve küresel rekabet ortamında rakiplerle rekabet edilmesini engeller. Bu durum sonuçta işletmelerin piyasadan çekilmelerine ve mali başarısızlıklarına neden olur.

4.2. İşletme Dışından Kaynaklanan Mali Başarısızlıklar

İşletme dışından kaynaklanan mali başarısızlık nedenleri; ekonomik, politik, teknolojik nedenler olarak sıralanabilir (Cemalcılar vd., 1985, s.33).

Ekonomik nedenler; rekabet, işletmelerin kârlarında azalma, talepte azalma, sermaye masrafları ve ödemelerindeki artış olarak sıralanabilir(Altman, 1971, s.23). Bunların yanında; enflasyon, stagflasyon, dış ticaret uygulamaları ve faiz politikaları da işletmelerin başarısını etkiler (Karacan ve Savcı, 2011, s.47).

Politik nedenler; işletmenin başarısını doğrudan ve dolaylı yünden etkilemektedir. Şöyle ki politik düşüncenin devlet müdahalesi yoluyla ekonomik sistemi düzenlemesi işletmelerin faaliyetini etkiler. Devletin işletmeler aleyhine yapacağı; ithalatı serbest bırakma, belirli alanlara yatırım yapma, bazı faaliyet konularını devletleştirme, işletmelere yapılan yardımı kesme durumu işletmelerin başarısız olmasına neden olur (Savcı, 1996, s.33).

Teknolojik nedenler; işletmelerin araştırma geliştirme faaliyetlerinde bulunmasına, yeni ürünler üretmesine ve rakiplerle rekabet etmesine etki eder. İşletmelerde bu etkinin görülmemesi maliyetleri olumsuz etkiler. Teknolojiye ayak uyduramayan işletmelerin günümüz koşullarında başarılı olmaları beklenemez. Üretim teknolojisi ve ürün teknolojileri işletmenin üretim maliyetlerini etkiler.

5.MALİYET KÖRLÜĞÜNÜN MALİ BAŞARISIZLIĞA ETKİSİ

Literatür incelendiğinde mali başarısızlığın öngörülmesi ile ilgili Oran Analizi, Diskriminant Analizi vb. çalışmalardan yararlanıldığı görülmektedir. Günümüzde ise rekabet ortamında mali başarısızlığın öngörülmesi için sistem yaklaşımı gereği işletmelerin etkin maliyet bilgisine sahip olmaları gerektiği tespit edilmiştir (Atkinson vd., 1998, s.222)

Küresel dünyada değişen rekabet koşulları maliyetlere verilen önemin derecesini daha da artırmıştır. Gerek ulusal gerekse uluslararası rekabeti ve işletmenin kârını etkileyen en önemli unsurlardan biri maliyet olmuştur (Kaygusuz, 2011, s.171).

Maliyetler, maliyetlerin planlanması, kontrolü ve yönetimi açısından da önemlidir. Çünkü maliyetleri yönetebilmek için maliyetlerin planlanması ve kontrol edilmesi gerekir. Maliyet yönetimi, maliyetlerin optimal düzeye indirilmesiyle ilgilidir. Etkin maliyet yönetimi ise, işlem maliyetlerini azaltıcı, kârı artırıcı yönde olması işletmenin devamlılığı sağlama açısından da önemlidir.

Maliyet körlüğü; bir işletmede çalışan, yöneten veya ortakların işletmede kullanılan yöntem ve uygulamalarda maliyetlerle ilgili hataları, gelecekteki risk ve fırsatları algılayamama, maliyetlere gereken önemi vermeme, maliyet davranışlarını izleyememe ve maliyetlerle ilgili gerçeği görmemek durumu olarak ifade edilebilir. Günümüzde bu durum, mali başarısızlığı etkileyen en önemli faktörlerden biri olarak sayılabilir. Çünkü yoğun rekabet ortamında ticari faaliyetlere devam etme, ulusal-uluslararası rekabet avantajı sağlama ve her ortamda başarılı olma durumu, ancak maliyet körü olmamak ile sağlanabilir.

İşletmelerin amaçlarına ulaşmasında maliyetlerin yeri ve önemi yadsınamaz bir gerçektir. Çünkü maliyetler işletme faaliyetlerini ölçme, planlama, yönetsel karar alma ve rakiplerle rekabet etmede önemli bir etkidir (Karacan ve Savcı, 2011, s.48). İşletme faaliyetleri ile ilgili maliyetin sağlıklı hesaplanması başarı durumunu etkiler. Maliyetlerin hesaplanması yöneticilere, o ürünün üretilip üretilmemesi, satın alınması veya o üründen tam olarak vazgeçilmesi ile ilgili kararlar almada yardımcı olur.

Günümüzde maliyetlerin önemi en çok küresel rekabet ortamında kendini gösterir. Hedef pazarın beklediği ürünü, beklenen zamanda ve hedeflenen kalitede, optimal maliyetle üretmek başarının en önemli unsurudur. Çünkü başarılı olmanın sırrı, arzulanan kalitede istenilen ürünü hedeflenen maliyetle tüketiciye ulaştırmaktır. Hedeflenen maliyet için ise, rakiplerle rekabet edebilecek ve amaçlanan kârı sağlayacak üretim sürecinin oluşturulması gerekir.

Maliyetler kaynakların iyi kullanılması açısından da önemlidir. Kaynak kullanımı yapılırken

üretim öncesi, üretim süreci ve sonrası değer yaratan faaliyetlerle ilgili maliyetlere dikkat edilmelidir. Ekonomik değeri olan her şeyin bir maliyeti olduğu için kaynak tüketimi de değer odaklı olmalıdır. Dolayısıyla kaynak kullanımı yaparken faydasının maliyetinden fazla olması, değer yaratma açısından önemlidir. Değer yaratmayan bir ürün veya hizmetten başarı beklenemez.

Bir işletmede maliyet yönetiminde sürdürülebilir başarıyı elde etmek için, maliyet kalemleri değer yaratan ve değer yaratmayan diye gruplandırılmalıdır. İşletme içinde değer yaratan maliyet kalemlerinin etkinliğinin artırılması gerekir. Değer yaratmayan maliyet kalemleri ise belirlenip en aza indirilmeli hatta mümkünse yok edilmelidir. Aksi takdirde işletme uzun dönemde daha savunmasız hale gelir ve mali başarısızlıklarla karşılaşabilir.

Yukarıdaki açıklamalardan da anlaşılacağı üzere, maliyet körlüğü işletmenin mali başarısızlığını birçok yönden etkilemektedir. Maliyet körlüğünün işletmelere etkisi aşağıdaki gibi sıralanabilir. Maliyet körü olan işletmede;

- ✓ Maliyetlerin doğru sınıflandırılması ve hesaplaması yapılamaz
- ✓ Maliyetlerin planlaması, kontrolü ve yönetimi olmaz
- ✓ Risk ve fırsat maliyetleri dikkate alınmaz
- ✓ Başarı değerlemesi doğru yapılamaz, başarısızlık maliyetleri hesaplanamaz,
- ✓ Maliyetlerin önemi tam olarak anlaşılmadığı için, maliyet lideri olunamaz ve rakiplerle rekabet sürdürülemez
- ✓ Karara etkili-etkisiz maliyet ayrımı gerçekçi yapılamaz, sonuçta da doğru karar verilemez

Yukarıda sıralanan etkiler işletmelerin mali yönden başarısız olmalarını etkiler. Şöyle ki; maliyetlerini sınıflandıramayan bir işletmede maliyetlerin sabit değişken bölümü doğru belirlenemez. Bu maliyetlerin ne kadarının üretim ne kadarının üretim dışı olduğu hesaplanamaz. Bu durum, işletmelerde maliyetlerin hesaplanmasını da olumsuz etkiler. Maliyetleri tam olarak algılayamadığı için maliyet beklentilerini doğru olarak karşılayamaz. Bu durum maliyetlerin planlamasını ve kontrolünü yönetilmesini engeller. Böylece, işletme mali başarısızlığa düşebilir.

Literatürde işlem maliyeti yaklaşımı, mali başarısızlık ve maliyet körlüğü konularının birlikte ele alındığı yeterli düzeyde çalışma yoktur. Araştırmacıların bu konuya ilişkin istatistikî ve ekonometrik analizlerle daha detaylı çalışmalar yapması gereklidir.

SONUÇ

Mali başarısızlık borçları ödeyememe durumundan iflasa kadar uzanan bir süreçtir. Bu süreç işletmeleri ve ülke ekonomisini olumsuz etkiler. Bu olumsuzluk işletmelerde ilave giderlerin oluşmasına sebep olur. Bu giderlere, tasfiye ve yeniden örgütlenme giderleri örnek olarak verilebilir. Mali başarısızlık ülke ekonomisinde de çeşitli olumsuz etkiler ortaya çıkarabilir. Bu olumsuz etkilere örnek olarak ise, işsizlik oranının artması ve yatırım faaliyetlerinin düşmesi verilebilir.

Küresel rekabet ortamında, mali başarısızlıkta maliyet körlüğünün etkisinin her geçen gün artması muhtemeldir. Bunun için işletmeler maliyet körlüğü konusuna dikkat etmeli ve işlem maliyeti yaklaşımına gereken önemi vermelidir. Piyasada işlem maliyeti yaklaşımının temel varsayımı olan fırsatçılık ve sınırlı akılcılığa aykırı davranışın işletmelerde maliyet körlüğüne ve dolayısıyla da mali başarısızlığa neden olduğu görülmektedir. Fırsatların iyi değerlendirilemediği ve akılcı davranışın sergilenmediği ekonomik bir olay ya da birimde başarıdan söz edilemez.

Risk ve fırsat maliyetlerini dikkate almamak, işletmenin üstesinden gelemeyeceği işlere girişmesine sebep olur. Bu da işletmenin sınırlı akılcılık ve fırsatçılık davranışı ile bağdaşmaz. Başarı değerlemesi gereği gibi yapılamaz ve işletmedeki içsel ve dışsal başarısızlık maliyetleri göz ardı edilir. İşletmenin kaynak tüketimi verimsizliğe neden olduğu için, işletmede kârlılık ve sürdürülebilirlik problemleri ortaya çıkar. Bu durum işletmelerin başarı durumunu olumsuz etkiler.

Küresel rekabetin çok yoğun olduğu iş dünyasında işletmelerin maliyet körü olmaları; maliyetlere gereken önemi vermemesi, maliyetleri görmezden gelmesi, maliyet davranışlarını iyi analiz etmemesi kabul edilemez bir durumdur. Çünkü bu durum, sürdürülebilir rekabet ortamında mali başarısızlığın en büyük nedenlerinden biridir. Ekonomik değeri olan her şeyin bir maliyeti olduğuna göre; arzulanan kaliteden ödün vermeden en düşük maliyetle en yüksek fayda ve işletmenin hedeflediği kâr nasıl elde edilebilir düşüncesi işletmenin önceliği olmalıdır.

Maliyet körlüğünün olumsuz etkilerinden korunmak için akademik camiaya da önemli görevler düşmektedir. Eğitim alanında daha maliyet odaklı olunmalı ve maliyet bilincinin ve farkındalığının oluşması ve geliştirilmesine katkı sağlanmalıdır. Ayrıca maliyet körlüğü ile ilgili saha araştırmaları yapılmalı ve işletmelerde maliyet körlüğüne neden olan noktalar ayrıntılı bir şekilde belirlenmelidir.

İşletmelerin mali başarısız olmaması için; yöneticilerin maliyetlerin artmasına sebep olan kör

noktalara dikkat etmesi, yani maliyet körlüğünden kaçınması ve belirlenen bu noktaları etkisiz hale getirmesi gerekir. Bunu yaparken yönetici her şeyi ben bilirim anlayışında olmamalı, rehavete kapılmamalı, olaylara objektif yaklaşmalı, akılcı davranmalı, rutinin dışına çıkarak fırsatlar iyi değerlendirmelidir. İşletmenin, maliyet körlüğünden kurtulabilmesi için aynı zamanda da işletme içinde takım ruhunu oluşturarak tüm çalışanlarda maliyet bilincinin oluşumu ve sürdürülebilirliği sağlanmalıdır.

Bu konuda yapılacak çalışmalarda maliyet körlüğünü belirleyecek unsurların tespitine yönelik araştırmalar yapılmalıdır. Ayrıca maliyet bilincinin gelişimine katkı sağlayacak faktörleri belirleyecek çalışmalarında yapılması gerekmektedir.

KAYNAKÇA/REFERENCES

- Akdoğan, N. (1995). *Tekdüzen muhasebe sisteminde maliyet muhasebesi uygulamaları*. Ankara.
- Akgüç, Ö. (1987). *Finansal yönetim*, Muhasebe Enstitüsü Yayını, No:56, İstanbul.
- Aktaş, R. (1993). *Endüstri işletmeleri için mali başarısızlık tahmini*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Nr.323, Ankara.
- Altınay, A., Mercan N., Aksanyar, Y. ve Sert, S. (2012). İşletme körlüğü, silo sendromu ve çözüm önerisi olarak örgütsel zeka. *Yönetim Bilimleri Dergisi*,1(4), 13-19.
- Altman, E. (1971). *Bankruptcy in America*, D.C. Health And Compnay, Lexington.
- Argenti, J. (1976). *Corporate collapse*. U.K.: Published by McGraw-Hill Book Company Limited.
- Atkinson, A., A. Kaplan, Roberts S. (1998). *Advance management accounting*, 3. Baskı, Prentice Hall, New Jersey.
- Cemalcılar, İ., Bayer D., Aşkın, İ. C. ve Şan, Ö. (1985). *İşletmecilik bilgisi*, İşitme Özürlü Çocuklar Eğitim ve Araştırma Vakfı Yayınları, No:3, Eskişehir.
- Ceylan, A. (2001). *İşletmelerde finansal yönetim*, Ekin Kitabevi, Bursa.
- Coase, R.H (1937). The nature of the firm, *Economica*, Vol.4, No.16, pp.386-405
- Dağlı, H. (1994). İşletme başarısızlıkları ve alınması gerekli önlemler. *Verimlilik Dergisi*, MPM Yayınlar, sayı:1, Ankara.
- Goldratt, E.M. (1990). What is this thing called theory of constraints and how should it be implement? The Northern Rivers Press.
- Gönenli, A. (1998). *Finansal yönetim*, İstanbul Üniversitesi Yayınları, İstanbul.
- Haftacı, V. (2009). *Maliyet muhasebesi*, Umuttepe Yayınları, Kocaeli
- Haftacı, V. (2010). *Yönetim muhasebesi*, Umuttepe Yayınları, Kocaeli. İİK, No:2004, Tarih 19.6.1932
- Karacan, S. ve Savcı, M. (2011). Kriz dönemlerinde işletmelerin mali başarısızlık nedenleri, *Kosbed Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 39-54.
- Karadal , H., Yücekaya, P. ve Saygın, M. (2014). İşlem maliyeti yaklaşımı ile dış kaynak kullanımı arasındaki ilişkinin ankara ilinde faaliyet gösteren yabancı dil kurslarında incelenmesi, *Organizasyon ve Yönetim Bilimleri Dergisi*, 25-37.
- Kaygusuz, S. Y. (2011). Kısıtlar teorisi ve maliyet hacim kar analizi: bir çalışma sayfası modellenmesi. *Muhasebe Finansman Dergisi*, 171-188.
- Levitt, T. (1960). Marketing myopia, Harvard Business Review, 24-47.
- Masten, S. E. (1999). Firms, markets, and hierarchies, Oxford University Press, New York.
- Mclaney, E. (1994). *Business finance for decision makers*, Pitman Publishing, Singapore.

- Mills, W.R. and Robertson, J. (1991). *Fundamentals of managerial accounting and finance*, Published By Mears Business Associates Limited, Leachlade.
- Porter, M. E. (1998). *Competitive advantage*. New York.
- Reen, B. (1990). *Financial analysis*, Prentice Hall, U.K.
- Savcı, M. (1996). İşletmelerde mali başarısızlık nedenleri ve maliyet yönetimi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, KTÜ Sosyal Bilimler Enstitüsü, Trabzon, 1996.
- Savcı, M. (2012). Çay işletmelerinde üretim maliyetlerinin değer zinciri analizi Yayımlanmamış Doktora Tezi, Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kocaeli, 2012.
- Stammen, L. & Stalmeijer, R. (2015). *Training physicians to provide high-value, cost-conscious care*. JAMA.
- Tan Şahin, K. (2007). İşlem maliyeti yaklaşımının kültürel temelleri, *Yönetim*, Sayı,58, 12-22.
- Türk Dil Kurumu (2017). <http://www.tdk.gov.tr> TDK.GTS.5a251edee60814.67247253(Erişim Tarihi:14.12.2017)
- Uzun, E. (2005). İşletmelerde finansal başarısızlığın teorik olarak irdelenmesi. *Muhasebe Finansman Dergisi*, 158-168.